

Małgorzata Podogrodzka

Szkoła Główna Handlowa w Warszawie
Kolegium Analiz Ekonomicznych
Instytut Statystyki i Demografii
mpodog@sgh.waw.pl

BEZROBOCIE I ZAWIERANIE MAŁŻEŃSTW W POLSCE

Streszczenie: Decyzja o zawarciu związku małżeńskiego jest jednym z kluczowych zdarzeń w cyklu życia jednostki. W artykule przytoczono wybrane teorie małżeńskości oraz opisano współwystępowanie zjawiska bezrobocia i małżeńskości w ujęciu przestrzennym. Założono, że trudna sytuacja na lokalnych rynkach pracy może wpływać na decyzję o zawarciu związku małżeńskiego, ale jednocześnie nie każda z charakterystyk opisujących bezrobocie ma na nią istotny wpływ.

Słowa kluczowe: rynek pracy, małżeństwo, strategia przetrwania.

Wprowadzenie

Według Rzecznika Praw Obywatelskich przez małżeństwo należy rozumieć związek kobiety i mężczyzny powstały z ich woli, sformalizowany, będący stosunkiem prawnym o charakterze wzajemnym. Związek ten cechują relacje osobiste oraz majątkowe współmałżonków. Oznacza to, że małżeństwo polega przede wszystkim na intymności stosunków, na stałym i codziennym współdziałaniu i świadczeniu sobie wzajemnej pomocy, a także zamieszkiwaniu w jednym lokalu [Konstytucja RP z dnia 2 kwietnia 1997, rozdz. 1, art. 18]. Definicja słownikowa małżeństwa mówi zaś, że jest to kulturowo akceptowany związek między osobami przeciwnej płci, w którym utrzymywanie stosunków seksualnych jest aprobowane i z którym jest związane oczekiwanie, że narodzą się w nim dzieci [www 4]. Zgodnie z obowiązującym zaś prawem w Polsce przez małżeństwo należy rozumieć związek kobiety i mężczyzny, który znajduje się pod ochroną i opieką Rzeczypospolitej Polskiej [www 8]. Jednocześnie małżonko-

wie mają równe prawa i obowiązki w małżeństwie. Są obowiązani do wspólnego pożycia, do wzajemnej pomocy i wierności oraz do współdziałania dla dobra rodziny, którą przez swój związek założyli [Ustawa Kodeks rodzinny i opiekuńczy, art. 1 i 23]. Niezależnie od przedstawionej definicji zawarcie związku małżeńskiego uznawane jest za jedną z najważniejszych wartości w cyklu życia jednostki, chociaż jej pozycja w klasyfikacji potrzeb i wartości w ostatnim czasie nieco uległa zmianie. W latach 90. XX w. oraz w pierwszym dziesięcioleciu XXI w. zdecydowana większość osób zamieszkałych na obszarze Polski uznawała małżeństwo za jedną z najważniejszych wartości w życiu człowieka [Duch-Krzystoszek, 1998; Ignatczyk, 2000; Płopa, 2008; Liberska i Malina, 2011, s. 97-119; www 1; www 2]. W drugiej dekadzie XXI w. taką deklarację złożyła już niewiele ponad połowa Polaków [www 3]. Zauważa się, że o ile wcześniej małżeństwo było bardzo często zawierane z powodów ekonomicznych, to obecnie określają je raczej czynniki emocjonalne [www 5]. Zmiany w postrzeganiu małżeństwa mają swoje odbicie w statystykach tego zjawiska. Od początku transformacji systemowej odnotowujemy tendencję spadkową w liczbie i natężeniu zawieranych małżeństw w Polsce. Wyjątek stanowi przełom wieków oraz koniec pierwszej dekady XXI w. Ta odmiennosc w kierunku zmian wynika głównie z decyzji o odroczeniu zawarcia małżeństwa przez „młodsze” roczniki potencjalnych małżonków [Barański i Kaczmarek, 2007; Kowalska, 2006; Szukalski, 2010; Szukalski, 2012; Kowalska i Wieczorek, 1999; Kotowska (red.), 1999]. Jednocześnie proces ten ma wyraźny wymiar przestrzenny [Kurek, 2012; Podogrodzka, 2013; Podogrodzka, 2012a]. Poszukuje się zatem czynników warunkujących te zmiany, odnosząc się do licznych teorii. Niewątpliwie zjawisko to ma charakter decyzyjny, tzn. zależy od indywidualnych decyzji osób wchodzących w ten związek [Warzywoda-Kruszyńska, 1974]. Na decyzje te mogą mieć wpływ zarówno kwestie ekonomiczne, jak i społeczne, a wybór partnera może mieć charakter selekcyjny (statyczny), tj. określa czynniki, jaki typ mężczyzny poszukuje jakiego typu kobiety i odwrotnie lub charakter procesu rozwoju więzi (dynamiczny), w którym para przeżywa serię etapów znajomości. W tym przypadku analizie poddaje się okoliczności zawarcia znajomości, a następnie kolejne jej etapy, aż do podjęcia decyzji o małżeństwie. W literaturze przedmiotu można znaleźć wiele teorii próbujących wyjaśnić każdy z tych elementów decyzyjnych. I tak w koncepcji „pola wybieralności” [Winch, 1958] zakłada się, że istnieje szereg zmiennych określających homogamię małżeństwa (np. status zawodowy, dochody, wiek, miejsce zamieszkania, poziom wykształcenia). Cechy te mają za zadanie wyselekcjonowanie z szerszej grupy osób tych jednostek, dla których istnieje największe prawdopodobieństwo, że wejdą w interakcję. Roz-

winięciem tego podejścia jest „teoria komplementarnych potrzeb” [Winch, 1958]. W pierwszej fazie wyborów cechy społeczne partnerów tworzą homogeniczne pola wybieralności, ale w drugiej, wewnątrz tych pól, dokonywane są już heterogeniczne wybory. Teoria wymiany społecznej [Kempny i Szmatka (red.), 1992] próbuje wyjaśnić relacje między jednostkami, zakładając, że można je traktować jako wymianę dóbr (materialnych i niematerialnych). Decyzje o wymianie podejmowane są racjonalnie w tym sensie, że jednostka, mając do dyspozycji dwa dobra wybierze to, które przyczyni się do osiągnięcia większych zamierzonych korzyści. Wyświadczając komuś przysługę, jednostka oczekuje bowiem, że w przyszłości osoba „obdarowywana” również ją odwzajemni (reguła wzajemności) oraz oczekuje takiej nagrody, która pozwoli na zaspokojenie jej potrzeb i przyczyni się do odczuwania pewnego rodzaju przyjemności. Jeżeli jednostka rezygnuje z „czegoś” na rzecz innej osoby (ponosi pewne koszty), spodziewa się, że ta druga osoba odpłaci jej podobnym zachowaniem (reguła wzajemnych ustępstw). Koszty wymiany są również takim czynnikiem, który zniechęca lub hamuje jednostki przed podejmowaniem określonych zachowań. W koncepcji „relatywnej ekonomicznej deprivacji” [Easterlin, 1987] zakłada się, że dobór małżonków wynika z napięć między aspiracjami związanymi z konsumpcją a możliwością podjęcia pracy. Szybki rozwój gospodarczy, a tym samym wysokie i rosnące dochody młodych mężczyzn, pozwalają na realizację ich aspiracji konsumpcyjnych oraz sprzyjają podejmowaniu przez nich decyzji o małżeństwie. W kolejnym pokoleniu mężczyzn, w którym aspiracje materialne są takie same jak wyniesione z domu rodzinnego, z powodu spowolnienia rozwoju gospodarczego nie mogą one już być zrealizowane. Oznacza to, że jednostka musi dokonać wyboru między zaspokojeniem aspiracji konsumpcyjnych a założeniem rodziny. Najczęściej wybiera to pierwsze, ale tylko na pewien czas (odroczenie zawarcia związku małżeńskiego). Chcąc bowiem choć w części zaspokoić aspiracje konsumpcyjne, zauważa, że konieczne staje się włączenie kobiety we współfinansowanie gospodarstwa domowego. Praca zawodowa partnerki staje się niezbędnym elementem w osiągnięciu dobrobytu (dobrostanu) partnera. Brak stabilności sytuacji zawodowej [Clarksburg, 1999] częściej jednakże skłania mężczyzn do zakładania gospodarstw jednoosobowych (styl życia singla). Natomiast dla jednostek wspinających się po szczeblach kariery zawodowej decyzje o zawarciu związku małżeńskiego podejmowane są znacznie częściej, aniżeli przez osoby nierealizujące tej ścieżki. Tym samym można przypuszczać, że małżeństwo niesie ze sobą zyski, które nie mają materialnego charakteru. W przypadku kobiet [Oppenheimer, 1997] ich styl życia wynika z szacunków, w kategoriach zysków i strat, dokonywanych ze względu na zawarcie małżeństwa oraz

pozostanie w stanie wolnym. Jeśli wyznawane cele życiowe związane z karierą zawodową stoją w sprzeczności z pełnieniem roli żony, wtedy pozostają one singielkami. Większe korzyści osiąga jednakże kobieta z zawarcia związku małżeńskiego, niezależnie od rodzaju aktywności zawodowej, ponieważ stabilizuje ona przebieg swojej kariery zawodowej lub w przypadku braku aktywności zawodowej jej potrzeby ekonomiczne zabezpiecza współmałżonek. Małżeństwo zaspokaja też jej potrzebę pełnienia ważnych ról rodzinnych i społecznych. Odnosząc się zatem do zaprezentowanych teorii, można określić trzy grupy czynników [Kalmijn, 1991] warunkujących decyzję o zawarciu związku małżeńskiego: poziom mikrospołeczny, gdzie podstawę stanowią preferencje jednostek względem cech przyszłego partnera; poziom mezospołeczny, gdzie zasadnicze znaczenie ma wpływ grupy społecznej na wybory małżeńskie jej członków; poziom makrospołeczny, gdzie ograniczenia strukturalne są istotnie związane z dostępnością kandydatów na męża i żonę.

Ostatnie trzy dekady w Polsce charakteryzują się wyraźnymi przekształceniami dokonującymi się w sferze gospodarczej [Batóg, 2011; Cierpiał-Wołon i Wojnar, 2001; Dańska-Borysiak, 2009; Korenik, 2009; Kostrzewska, 2008; Przychodzeń, 2011; Kotlorz (red.), 2012; Podogrodzka, 2012b]. Do najważniejszych należy pojawienie się jawnego bezrobocia, którego zakres i charakter wyraźnie zmieniał się w czasie i nie był jednorodny przestrzennie [Burdziak, 2010; Frodyma, 2008; Gajewski i Tokarski, 2004; Guzik, 2009; Kopczewska, 2010; Kostrzewska i Pawełek, 2007; Łażniewska i Górecki, 2012; Misiak i Tokarski, 2012; Podogrodzka, 2012c; Podogrodzka, 2012d; Wilk, 2011; Podogrodzka, 2012e]. Bezrobocie definiowane jest jako stan bezczynności zawodowej osób zdolnych do wykonywania pracy zarobkowej i wykazujących chęci do jej podjęcia lub jako niewykorzystana podaż pracy w wyniku istniejącej nierównowagi między podażą siły roboczej a popytem na pracę [Młonek, 1992]. W badaniach rynku pracy obowiązują dwie definicje bezrobotnego: pierwszą wyznaczają kryteria ustalone w ustawie o promocji zatrudnienia i rynkach pracy [Ustawa o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy], a drugą Międzynarodowa Organizacja Pracy [www 7]. Niezależnie jednak od przyjętych kryteriów określających jednostkę jako osobę bezrobotną, skutki pozostawania bez pracy można rozpatrywać w sferze jej indywidualnych potrzeb oraz tych, które dotyczą relacji z innymi ludźmi. Bezrobocie, zwłaszcza długotrwałe, powoduje m.in. poczucie spadku wartości (zaburzenia zdrowia psychicznego [Bańka, 1992; Szczęśny, 2003; Barański i Kaczmarek, 2007], samobójstwo [Błaszczyk, 2002/2005]) oraz statusu społecznego jednostki [Bańka, 1992; Możdżeńska-Mrozek i Szyłko-Skoczny, 1998], czego przejawem jest ograniczenie uczestnictwa w życiu poli-

tycznym i społeczności lokalnej oraz izolacja w relacjach przyjacielsko-rodzinnych [Borkowski i Marcinkowski, 1999; Tyszka, 1997; Błaszczuk, 2001]. Negatywnie też wpływa na jego obecne oraz byłe otoczenie [Dolecka, 1997; Drela, 2015], nie sprzyja korzystaniu z dóbr kultury, oświaty, rekreacji, życia towarzyskiego [Pilch, 1995], ogranicza zaspokojenie ekonomicznych potrzeb, co prowadzi do pogorszenia standardu życia [Graniewska, 2001; Hakalla, 2003-2004; Kalinowski, 2013], a nawet ubóstwa [Pufal-Struzik, 1998; Kabaj, 2000; Dybowska, 2005]; dezorganizacje czasu wolnego oraz podział obowiązków domowych [Reszke, 1999]. To wszystko powoduje, że między partnerami może dochodzić do wzrostu napięć w interakcjach w sferze współrozumienia, współdziałania i współodczuwania, czego skutkiem może być brak decyzji o zalegalizowaniu związku. Utrata pracy przez mężczyznę w większym stopniu sprzyja jego zerwaniu [Rymarz, 1999], a odroczeniu decyzji o jego zawarciu [Balicki, 1997] głównie u kobiet [Kończak, 1992].

Z przedstawionych teorii zawierania małżeństw oraz sytuacji panującej na rynku pracy można wnioskować, że wiele osób, zwłaszcza młodych, prawdopodobnie doświadcza konfliktu między dwoma rodzajami motywów, tj. z jednej strony ukierunkowanych na zawarcie małżeństwa, ale z drugiej strony ukierunkowanych na karierę zawodową. Zmieniająca się sytuacja na rynku pracy wymaga bowiem nieustannego inwestowania jego uczestników w rozwój kapitału ludzkiego i społecznego. Taki schemat analizy wpisuje się zatem w klasyczną teorię konfliktu motywów [Lewin, 1948], która zakłada, że oba czynniki oddziałujące na jednostkę pozostają ze sobą w konflikcie. Można wyodrębnić trzy rodzaje konfliktu: jednostka musi dokonać wyboru jednej z dwóch równie pozytywnych możliwości (dążenie-dążenie); jednostka musi dokonać wyboru jednej z dwóch równie negatywnych możliwości (unikanie-unikanie) oraz jednostka musi dokonać wyboru między dwoma przeciwstawnymi motywami o podobnym natężeniu. W tym przypadku jednostka doświadcza zarówno pozytywnych, jak i negatywnych uczuć. Im większe znaczenie ma podejmowana decyzja, tym większe negatywne skutki konfliktu. Przeprowadzone rozważania pozwalają zatem na postawienie następujących hipotez badawczych:

- H₁. Trudna sytuacja na rynku pracy (wysokie bezrobocie) nie sprzyja podejmowaniu decyzji o zawarciu związku małżeńskiego.
- H₂. Trudna sytuacja na rynku pracy (wysokie bezrobocie) sprzyja decyzji o odroczeniu zawarcia związku małżeńskiego do starszych grup wieku.
- H₃. Bezrobotne kobiety chętniej decydują się na zawarcie związku małżeńskiego.
- H₄. Osoby uznane za długotrwale bezrobotne rzadziej podejmują decyzję o zawarciu związku małżeńskiego.

Do oceny natężenia zawieranych małżeństw wykorzystano cząstkowy współczynnik małżeńskości (Y), który wyraża stosunek liczby zawartych małżeństw na 1000 osób w wieku 20-59 lat. Sytuację na rynku pracy opisują takie charakterystyki bezrobocia¹, odnoszące się również do osób w wieku 20-59 lat, jak²: stopa bezrobocia (x_1), tj. stosunek liczby osób bezrobotnych do liczby osób aktywnych zawodowo, średni wiek osób bezrobotnych (x_2), odsetek bezrobotnych kobiet w ogólnej liczbie bezrobotnych (x_3), odsetek osób przebywających w populacji bezrobotnych powyżej 12 miesięcy w ogólnej liczbie bezrobotnych (bezrobocie długookresowe) (x_4). Zmienne te ukazują zarówno natężenie, jak i jakościową ocenę osób będących w trudnej sytuacji na rynku pracy. Jednocześnie zakładamy, że każda z tych charakterystyk w jednakowy sposób determinuje przestrzenne natężenie małżeńskości oraz że są one stymulantami dla tych zmian. Rozważania prowadzone są w ujęciu przekrojowym, gdzie za jednostkę badania przyjęto powiat, oraz 2010 (1) i 2013 (2) rok. Prowadzona analiza statystyczna pozwala jedynie na ocenę przestrzennego współwystępowania małżeńskości oraz natężenie bezrobocia, ale może być drogowskazem do określenia związku przyczynowo-skutkowego zachodzącego między tymi zjawiskami. W artykule przedstawiono syntetyczny opis przestrzennych różnic w wartościach charakterystyk określających zawieranie małżeństw oraz sytuację na rynku pracy, wykorzystując w tym celu takie miary rozproszenia jak: rozstęp (R)³ i współczynnik zmienności (V)⁴. Wyodrębniono też grupy powiatów odznaczających się podobnym poziomem wartości tych zmiennych przy użyciu metody aglomeracyjnej⁵. Wieloraka regresja liniowa pozwoliła zaś na statystyczną ocenę współwystępowania natężenia małżeńskości oraz bezrobocia. Ponieważ wartości omawianych cech mogą być obciążone błędem pomiaru, w ocenie ich istotności wykorzystano procedurę wnioskowania statystycznego, przyjmując za poziom istotności wartość 0,01. Informacje statystyczne wykorzystane w artykule pochodzą z regionalnego banku danych GUS [www 6], a do obliczeń wykorzystano pakiet komputerowy SPSS.

¹ Mówiąc o osobach bezrobotnych, mamy na myśli bezrobocie rejestrowane.

² Wybór zmiennych opisujących bezrobocie wynikał z postawionych hipotez badawczych.

³ Rozstęp wyznaczany jest jako różnica między maksymalną a minimalną wartością odnotowaną dla danej zmiennej.

⁴ Współczynnik zmienności jest miarą przyjmującą wartości z przedziału $<0; 1>$ i im wartości te bliższe są jedności, tym badane jednostki charakteryzują się większym zróżnicowaniem wartości w stosunku do wartości przeciętnej. Miara ta stanowi relację między odchyleniem standardowym a średnią arytmetyczną.

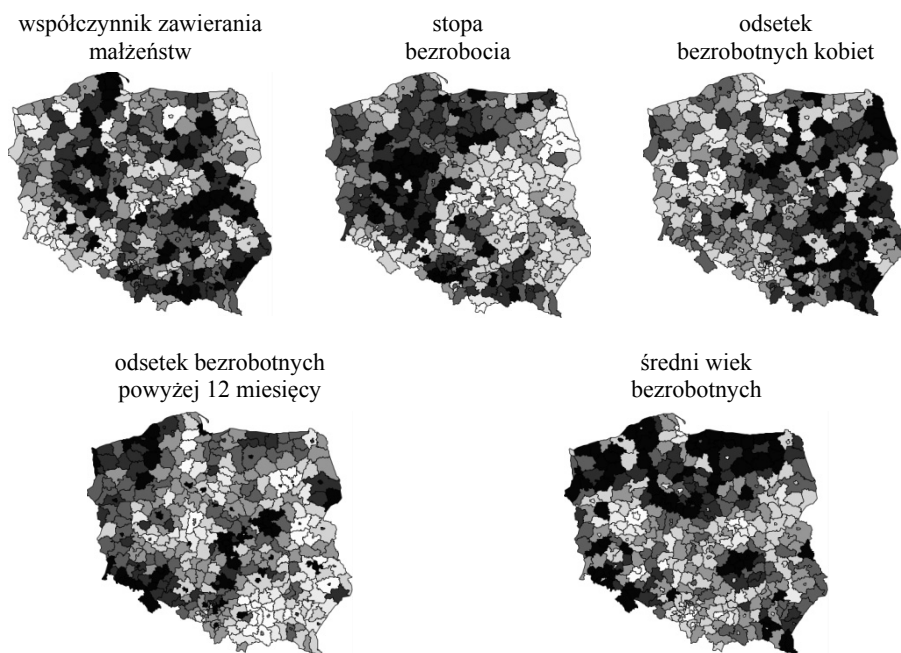
⁵ Metoda ta pozwala na zbudowanie klas wartości opartych na relacji między średnią arytmetyczną a odchyleniem standardowym. Zbudowano siedem przedziałów z relacji przeciętna plus/minus jedno odchylenie standardowe; przeciętna plus/minus dwa odchylenia standardowe; przeciętna plus/minus trzy odchylenia standardowe.

1. Przestrzenne zróżnicowanie zawierania małżeństw i bezrobocia

W 2010 i 2013 r. przestrzenne zróżnicowanie zawierania małżeństw w Polsce charakteryzowało się relatywnie niewielkim zróżnicowaniem ($R_1 = 2,8$ i $R_2 = 2,4$) i dodatkowo większość powiatów przyjmowała wartości zbliżone do średniej przekrojowej ($V_1 = 14,8\%$ i $V = 9,4\%$). Dane te wskazują na relatywnie małą przestrzenną odmienność zachowań matrymonialnych, ale równocześnie występowanie niewielkiej liczby powiatów, gdzie były one wyraźnie odmienne. Jeżeli zaś chodzi o negatywne aspekty rynku pracy, to stopa bezrobocia była wyraźnie zróżnicowana przestrzennie i to rozproszenie nieznacznie wzrosło w czasie ($R_1 = 32,5$ i $R_2 = 53,9$ oraz $V_1 = 39,6\%$ i $V_2 = 42,8\%$). Niewiele mniejszym rozproszeniem wartości odznaczał się odsetek bezrobotnych przebywających w tej populacji powyżej 12 miesięcy, który nieco zmalał w czasie ($R_1 = 43,8$ i $R_2 = 39,1$ oraz $V_1 = 27,7\%$ i $V_2 = 19,1\%$) oraz udział bezrobotnych kobiet ($R_1 = 20,7$ i $R_2 = 25,5$ oraz $V_1 = 7,9\%$ i $V_2 = 8,5\%$), ale w tym przypadku przestrzenne różnice w wartościach tej miary nieco spadły. Najmniejszą przestrzenną dyspersją odznaczał się średni wiek bezrobotnych ($R_1 = 9,7$ i $R_2 = 9$ oraz $V_1 = 4,3\%$ i $V_2 = 3,2$), ale wartość obszaru zmienności wskazuje na występowanie i takich powiatów, gdzie ten wiek zdecydowanie odbiegał od przeciętnej przekrojowej. Przestrzenny obraz skłonności do zawierania małżeństw oraz sytuacji na rynku pracy zasadniczo nie zmienił się między badanymi latami. Przekrojowy współczynnik korelacji wyznaczony dla każdej ze zmiennych był wyższy niż 0,5⁶. Większość powiatów odznaczających się relatywnie wysokimi wartościami współczynnika małżeńskości położona była w części południowo-wschodniej oraz środkowo-północnej kraju. Natomiast najniższą skłonność do małżeńskości odnotowano głównie w powiatach w części północno-wschodniej i pasie przygranicznym Polski zachodniej. Trudną sytuację na rynku pracy (wysokie wartości stopy bezrobocia) odnotowano przede wszystkim w części północnej i zachodniej kraju, chociaż na innych obszarach Polski występowały również powiaty odznaczające się podobną sytuacją. Obszar ten odznaczał się też relatywnie niskim udziałem bezrobotnych kobiet (choć w niektórych powiatach sytuacja przedstawia się zgoła odmiennie), ale i wysokim udziałem bezrobotnych długookresowych (nie we wszystkich jednakże powiatach) oraz wysokim średnim wiekiem osób pozostających bez pracy (w większości powiatów) (rys. 1)⁷.

⁶ Wartość ta świadczy o istotnej zależności między zmiennymi, niezależnie od przyjętego poziomu istotności.

⁷ Średni przekrojowy współczynnik małżeńskości wynosił ok. 6,0, a przekrojowe odchylenie standardowe w granicach 0,7. Odpowiednio wartości tych miar dla stopy bezrobocia wynosiły w przybliżeniu: 15% i 6,0; odsetka bezrobotnych kobiet: 52% i 20; odsetka bezrobocia długookresowego: 27% i 7; średniego wieku bezrobotnych: 38 i 1,6.

Uwaga: Im kolor ciemniejszy, tym wyższe wartości danej charakterystyki.

Rys. 1. Przestrzenny obraz współczynnika zawieranych małżeństw oraz zmiennych bezrobocia w Polsce w latach 2010-2013

Źródło: Obliczenia własne z wykorzystaniem pakietu komputerowego SPSS.

Wskazuje to, że w grupach powiatów odznaczających się podobną skłonnością do zawierania małżeństw charakterystyki opisujące trudną sytuację na rynku pracy w większości powiatów przyjmowały podobne wartości.

2. Współwystępowanie bezrobocia i małżeńskości

W ocenie statystycznego wpływu (współwystępowania) trudnej sytuacji na lokalnym rynku pracy na skłonność jednostek do zawieranych małżeństw wykorzystano liniowy model regresji wielorakiej postaci: $Y = \beta_1 \cdot x_1 + \beta_2 \cdot x_2 + \dots + \beta_{t-1} \cdot x_{t-1} + \beta_t \cdot x_t + \beta_0 + \varepsilon$, gdzie: β_i to parametry modelu opisujące wpływ „netto” i-tej zmiennej niezależnej (x_i) na zmienną zależną (Y), a ε to składnik losowy [Madala, 2006]. W modelu tym zakłada się, że zmienne niezależne nie mogą być liniową kombinacją innych zmiennych niezależnych. Przyjmuje się, że jeżeli współczynnik tolerancji dla którejś z nich ma wartość poniżej 0,1, to wówczas taki model regresji jest mało przydatny w wyjaśnieniu wpływu zmiennych nie-

zależnych na zmienną zależną. W naszych rozważaniach miara ta dla każdej z wyróżnionych charakterystyk otrzymała wartość wyraźnie wyższą od wyznaczonej wartości granicznej⁸. Każda ze zmiennych wprowadzona do modelu podlegała procedurze standaryzacji według zasady średniej i odchylenia standardowego. Do oceny jakości przeprowadzonych rozważań wykorzystano ogólny współczynnik determinacji⁹. Wskazuje on, że prawie 23% przestrzennej zmienności wartości współczynnika zawierania małżeństw może być wyjaśnione przez zróżnicowanie wartości zmiennych przyjętych w opisie trudnej sytuacji na lokalnych rynkach pracy. Ponadto zależność między zmienną objaśnianą a wszystkimi zmiennymi objaśniającymi jest istotna statystycznie¹⁰. Uzyskane wyniki wskazują, że decyzja o zawarciu związku małżeńskiego może być uwarunkowana sytuacją na rynku pracy. Próbując dokonać oceny wpływu każdej z wyróżnionych charakterystyk bezrobocia na natężenie małżeńskości należy stwierdzić, że był on różny zarówno co do kierunku, jak i siły oddziaływania, co prezentuje poniższe równanie:

$$Y = -0,052 \cdot x_1 - 0,133 \cdot x_2 + 0,427 \cdot x_3 + 0,093 \cdot x_4 + \beta_0 + \varepsilon .$$

Współczynnik kierunkowy w modelu wskazuje na ujemną przestrzenną zależność między skłonnością do zawierania małżeństw a stopą bezrobocia, co sugeruje, że im trudniejsza sytuacja na rynku pracy, tym rzadziej podejmowane są decyzje o zalegalizowaniu związku między dwoma osobami odmiennej płci. Jednakże procedura wnioskowania statystycznego wskazuje na brak istotnej zależności między tymi zmiennymi¹¹. Taki sam kierunek przestrzennej zależności odnotowaliśmy dla współczynnika zawierania małżeństw i średniego wieku osób bezrobotnych, ale w tym przypadku zależność ta jest istotna¹². Im wyższa skłonność do zawarcia związku małżeńskiego, tym niższy wiek osoby bezrobotnej. W przypadku przestrzennych powiązań między małżeńskością a odsetkiem bezrobotnych kobiet i odsetkiem bezrobotnych długookresowych uzyskaliśmy

⁸ Statystyka współliniowości dla współczynnika zawierania małżeństw względem stopy bezrobocia wynosiła 0,83; dla odsetka bezrobotnych kobiet 0,865; dla bezrobocia długookresowego 0,734; dla średniego wieku osób bezrobotnych 0,833.

⁹ Miara ta określa, jaka część zmienności wartości zmiennej zależnej jest wyjaśniona przez teoretyczny model względem wszystkich zmiennych niezależnych łącznie.

¹⁰ Przy każdym poziomie istotności zależność ta jest istotna, ponieważ statystyka F przyjęła wartość 27,439.

¹¹ Brak istotnej zależności między zmiennymi odnotowano dla poziomu istotności niższej niż 0,331. Statystyka T-Studenta przyjęła wartość -0,97.

¹² O istotnej zależności możemy mówić w sytuacji, gdy przyjęty w rozważaniach poziom istotności jest niższy niż 0,007. Statystyka T-Studenta przyjęła wartość -2,72.

dotatnią zależność. W pierwszym z omawianych przypadków była ona istotna¹³, a w drugim „balansowała” na granicy istotności¹⁴. Wyższe współczynniki zawierania małżeństw odnotowaliśmy w tych powiatach, gdzie również relatywnie wysoki był odsetek bezrobotnych kobiet i bezrobotnych długookresowych. Przeprowadzone rozważania pozwalają przypuszczać, że trudna sytuacja na rynku pracy wpływa na decyzję osób dotyczącą zawarcia związku małżeńskiego, ale nie każda ze zmiennych opisujących rynek pracy okazała się istotna, a ich kierunek oddziaływania też był odmienny.

Podsumowanie

Zawarcie związku małżeńskiego jest jednym z kluczowych elementów w cyklu życia jednostki. Istnieje wiele czynników wpływających na taką decyzję, a jednym z najważniejszych jest ocena sytuacji ekonomicznej jednostek. W licznych teoriach tłumaczących podjęcie decyzji o zawarciu związku małżeńskiego zakłada się bowiem, że nastąpi ono wtedy, gdy partnerzy dostrzegą korzyści z jego istnienia, tj. wzajemnej wymiany dóbr i usług. Trudna sytuacja jednostek na rynku pracy może być zatem czynnikiem ograniczającym skłonność do zawierania małżeństw. Przeprowadzona analiza tylko częściowo potwierdziła postawione na wstępie hipotezy badawcze. W tych powiatach, gdzie odnotowano trudną sytuację na lokalnych rynkach pracy (wysokie bezrobocie), skłonność do zawierania związku małżeńskiego była wyraźnie niższa, aniżeli w sytuacji odwrotnej. Trudna sytuacja na rynku pracy nie powodowała zaś, że decyzja o zawarciu związku małżeńskiego podejmowana była przez osoby w coraz to starszych grupach wieku, a w tych regionach Polski, gdzie odsetek bezrobotnych kobiet był relatywnie wysoki, również skłonność do zawierania małżeństw była wysoka. Natomiast w powiatach, gdzie odsetek osób uznanych za długotrwale bezrobotne był względnie wysoki, zdecydowanie rzadziej były podejmowane decyzje o zawarciu związku małżeńskiego. Wydaje się, że w polskich warunkach, gdzie sytuacja na lokalnych rynkach pracy jest relatywnie stabilna i gdzie nadal odnotowujemy niewielką ruchliwość przestrzenną ludności, decyzja o zawarciu związku małżeńskiego jedynie w pewnym stopniu warunkowana jest złą sytuacją na rynkach pracy i jest ona zależna od płci osób bezrobotnych.

¹³ Istotną zależność między tymi zmiennymi uzyskujemy niezależnie od przyjętego poziomu istotności. Statystyka T-Studenta przyjęła wartość 9,07.

¹⁴ Istotną zależność między tymi zmiennymi uzyskujemy, przyjmując wartości poziomu istotności co najwyżej 0,063. Statystyka T-Studenta wyniosła 1,87.

Literatura

- Balicki L. (1997), *Bezrobocie a szara strefa gospodarki*, Prace Naukowe AE we Wrocławiu, nr 751, Wrocław.
- Bańka A. (1992), *Bezrobocie. Podręcznik pomocy psychologicznej*, Print-B, Poznań.
- Barański T., Kaczmarek S. (2007), *Changing Marriage and Divorce Rate in Poland. Compared to Other EU Countries*, „Bulletin of Geography”, No. 7.
- Batóg B. (2011), *Forecasting of Gross Domestic Product in Poland and Its Regional Components*, „Ekonometria”, nr 32.
- Błaszczyk B. (2002/2005), *Bezrobocie a zjawisko wykluczenia społecznego*, „Biuletyn IGS SGH”, nr 1-4.
- Błaszczyk B. (2001), *Bezrobocie a zmiany w strukturze społeczeństwa polskiego w latach dziewięćdziesiątych*, „Biuletyn IGS SGH”, nr 1-4.
- Borkowski T., Marcinkowski A. (1999), *Socjologia bezrobocia*, „Biblioteka Pracownika Socjalnego”, Śląsk, Katowice.
- Burdziak A. (2010), *Szybkość procesów zbieżności gospodarczej polskich podregionów w latach 1995-2006 w świetle modelu wzrostu gospodarczego Solowa*, „Studia Ekonomiczne INE PAN”, nr 1.
- Cierpiął-Wołon M., Wojnar E. (2001), *Analiza poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego województw*, „Wiadomości Statystyczne”, nr 10.
- Clarksburg M. (1999), *The Price of Partnering: The Role of Economic Well-being in Young Adults' First Union Experiences*, „Social Forces”, Vol. 77.
- Dańska-Borysiak B. (2009), *Analiza wzrostu gospodarczego województw*, „Wiadomości Statystyczne”, nr 1.
- Dolecka M. (1997), *Psychologiczne skutki bezrobocia*, „Annales UMCS Sectio H”, nr 31, Lublin.
- Drela K. (2015), *Psychologiczno-ekonomiczne problemy bezrobocia*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego”, nr 10, Szczecin.
- Duch-Krzyszczek D. (1998), *Małżeństwo, seks, prokreacja*, IFiS PAN, Warszawa.
- Dybowska J. (2005), *Wykluczenie społeczne a tworzenie i rozpad rodziny* [w:] L. Frąckiewicz (red.), *Wykluczenie społeczne*, AE w Katowicach, Katowice.
- Easterlin R.A. (1987), *Birth and Fortune*, University of Chicago Press, Chicago.
- Frodyma K. (2008), *Zmiany na rynku pracy w ujęciu wojewódzkim*, „Wiadomości Statystyczne”, nr 3.
- Gajewski P., Tokarski T. (2004), *Czy w Polsce występuje efekt konwergencji regionalnej?* „Studia Ekonomiczne”, nr 1-2.
- Graniewska D. (2001), *Rodzina a bezrobocie – sytuacja w Polsce*, „Problemy Rodziny”, nr 3.
- Guzik B. (2009), *Inwestycje a stopa bezrobocia w województwach Polski*, „Ekonomista”, nr 6.

- Hakalla A. (2003-2004), *Bezrobocie a jakość życia jednostki*, „Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy”, nr 3, UR, Rzeszów.
- Ignatczyk W. (2000), *Małżeństwo jako wartość w okresie przemian społeczno-gospodarczych kraju w świetle postaw młodzieży w wieku matrymonialnym w województwie poznańskim*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”, nr 2.
- Kabaj M. (2000), *Program przeciwdziałania ubóstwu i bezrobociu*, IPiSS, Warszawa.
- Kalinowski S. (2013), *Aktywność ekonomiczna jako wyznacznik poziomu życia*, „Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy”, nr 30, UR, Rzeszów.
- Kalmijn M. (1991), *Status Homogamy in the United States*, „American Journal of Sociology”, No. 97.
- Kempny M., Szmatka J. (red.) (1992), *Współczesne teorie wymiany społecznej*, WN PWN, Warszawa.
- Kołaczek B. (1992), *Wpływ bezrobocia na postawy i życie rodzinne kobiet*, „Problemy Rodziny”, nr 2.
- Konstytucja RP z dnia 2 kwietnia 1997, rozdz. 1, art. 18, <http://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/konst.htm> (dostęp 10.08.2015).
- Kopczewska K. (2010), *Modele zmiany stopy bezrobocia w ujęciu przestrzennym*, „Wiadomości Statystyczne”, nr 5.
- Korenik S. (2009), *Potencjał rozwojowy regionów Polski w 2006 r. Wybrane zagadnienia* [w:] A. Prusek (red.), *Problemy i efekty polityki spójności w polskich regionach*, UE w Krakowie, Wyższa Szkoła Gospodarki i Zarządzania, Kraków.
- Kostrzewska I. (2008), *Zależność między tempem wzrostu gospodarczego i sytuacją na rynku pracy według województw*, „Wiadomości Statystyczne”, nr 5.
- Kostrzewska I., Pawełek B. (2007), *Analiza rynku pracy w ujęciu terytorialnym*, „Wiadomości Statystyczne”, nr 10.
- Kotlorz D. (red.) (2012), *Mikro- i makroekonomiczne aspekty rynku pracy w Polsce*, UE w Katowicach, Katowice.
- Kotowska I.E. (red.) (1999), *Przemiany demograficzne w Polsce w latach 90. w świetle koncepcji drugiego przejścia demograficznego*, „Monografie i Opracowania”, nr 461, SGH.
- Kowalska I., Wieczorek M. (1999), *Zmiany procesu tworzenia i rozpadu małżeństw w Polsce*, „Monografie i Opracowania”, nr 461, SGH.
- Kowalska M. (2006), *Procesy zawierania i rozpadu związków małżeńskich w Polsce w latach 1988-2002*, „Zeszyty Naukowe AE w Poznaniu”, nr 68.
- Kurek S. (2012), *Przemiany demograficzne w Polsce w świetle teorii drugiego przejścia demograficznego w ujęciu przestrzennym* [w:] A. Rączaszek (red.), *Demograficzne uwarunkowania rozwoju społecznego*, „Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe UE w Katowicach”, nr 98.
- Lewin K. (1948), *Resolving Social Conflicts*, Harper & Row, New York.

- Liberska H., Malina A. (2011), *Wybrane osobowościowe determinanty wartościowania zadań związanych z małżeństwem i rodziną we współczesnej dorosłości* [w:] H. Liberska, A. Malina (red.), *Wybrane problemy współczesnych małżeństw i rodzin*, Difin, Warszawa.
- Łażniewska E., Górecki T. (2012), *Analiza konwergencji podregionów za pomocą łańcuchów Markowa*, „Wiadomości Statystyczne”, nr 5.
- Maddala G.S. (2006), *Ekonometria*, WN PWN, Warszawa.
- Misiak T., Tokarski T. (2012), *Wewnątrzregionalne zróżnicowanie rynku pracy w Polsce*, „Wiadomości Statystyczne”, nr 12.
- Mlonek K. (1992), *Tradycja badań bezrobocia w Polsce – zagadnienia metodologiczne*, „Wiadomości Statystyczne”, nr 6.
- Możdżeńka-Mrozek D., Szyłko-Skoczny M. (1998), *Kwestia bezrobocia* [w:] A. Rajkiewicz, J. Słupińska, M. Książkowski (red.), *Polityka społeczna*, „Biblioteka Pracownika Socjalnego”, nr 4, Katowice.
- Oppenheimer V. (1997), *Women's Employment and the Gain to Marriage in Specialization and Trading Model*, „Annual Review of Sociology”, Vol. 23.
- Pilch J. (1995), *Bezrobocie – nowa kwestia społeczna* [w:] T. Pilch, I. Lepalczyk (red.), *Pedagogika społeczna. Człowiek w zmieniającym się świecie*, Żak, Warszawa.
- Płopa M. (2008), *Psychologia rodziny. Teoria i badania*, Impuls, Kraków.
- Podogrodzka M. (2012a), *Zmiany zachowań matrymonialnych na obszarach miejskich i wiejskich w Polsce w latach 1990-2009*, „Wieś i Rolnictwo”, nr 3.
- Podogrodzka M. (2012b), *Struktura i dynamika zmian bezrobocia w Polsce w latach 1990-2010*, „Ekonomia”, nr 2, UE we Wrocławiu, Wrocław.
- Podogrodzka M. (2012c), *Metoda aglomeracyjna w analizie przestrzennego zróżnicowania bezrobocia w Polsce w latach 1990-2010*, „Studia Ekonomiczne INE PAN”, nr 2.
- Podogrodzka M. (2012d), *Metody analizy przestrzennego zróżnicowania rynku pracy*, „Wiadomości Statystyczne”, nr 2.
- Podogrodzka M. (2012e), *Regionalny indeks jakości zasobu bezrobotnych w Polsce w latach 1990-2010*, „Polityka Społeczna”, nr 2.
- Podogrodzka M. (2013), *Przestrzenne zróżnicowanie poziomu oraz dynamiki zawierania małżeństw w Polsce w latach 1999-2011*, „Przegląd Geograficzny”, t. 85, z. 2.
- Przychodzeń W. (2011), *Wahania cykliczne dynamiki PKB w Polsce w latach 1989-2009*, „Ekonomista”, nr 2.
- Pufal-Struzik I. (1998), *Psychologiczne konsekwencje bezrobocia dla funkcjonowania rodziny – wybrane aspekty* [w:] Z. Ratajczak (red.), *Bezrobocie. Strategie zaradcze i wzorce pomocy psychologicznej*, UŚ, Katowice.
- Reszke I. (1999), *Wobec bezrobocia: Opinie, stereotypy*, Śląsk, Katowice.
- Rymarz T. (1999), *Psychospołeczne aspekty funkcjonowania rodzin z problemem bezrobocia*, „Psychologia Wychowawcza”, nr 1.

- Szczęśny W.W. (2003), *Bezrobocie – żyć będąc niepotrzebnym* [w:] W.W. Szczęśny (red.), *Zarys resocjalizacji z elementami patologii społecznej i profilaktyki*, Żak, Warszawa.
- Szukalski P. (2010), *Bilans małżeństw w powojennej Polsce*, „Wiadomości Statystyczne”, nr 9.
- Szukalski P. (2012), *Wpływ kryzysów na zachowania demograficzne*, „Wiadomości Statystyczne”, nr 4.
- Turner J. (2005), *Struktura teorii socjologicznych*, WN PWN, Warszawa.
- Tyszka Z. (1997), *Mikro-, mezo-, makrospołeczne uwarunkowania bezrobocia i jego skutki w rodzinie* [w:] R.B. Woźniak (red.), *Bezrobocie w małych miastach*, Koszalin 1997.
- Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy. Dz.U. 2004, nr 99, poz. 1001.
- Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Dz.U. 1964, nr 9, poz. 59, art. 1 i 23.
- Warzywoda-Kruszyńska W. (1974), *Małżeństwo a struktura społeczna*, Ossolineum, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk.
- Wilk I. (2011), *Taksonomiczna analiza rynku pracy województw Polski – podejście symboliczne*, „Ekonometria”, nr 34.
- Winch M. (1958), *Some Implication in Marital Counseling* [w:] R.F. Winch (ed.), *Mate Selection*, Harper, New York.
- [www 1] http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2013/K_033_13.PDF (dostęp: 10.08.2015).
- [www 2] http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2008/K_040_08.PDF (dostęp: 10.08.2015).
- [www 3] http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2014/K_167_14.PDF (dostęp: 10.08.2015).
- [www 4] <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo/malzenstwo;4011431.html> (dostęp: 10.08.2015).
- [www 5] http://www.federa.org.pl/dokumenty_pdf/badania/Kontrowersje_zycie%20rodz_inne_CBOS_08.pdf (dostęp: 10.08.2015).
- [www 6] http://stat.gov.pl/bdl/app/dane_podgrup.hier?p_id=13053&p_token=278610092 (dostęp: 2.02.2015).
- [www 7] <http://stat.gov.pl/informacja-o-badaniach-ankietowych/badanie-aktywnosci-ekonomicznej-ludnosci-bael/> (dostęp: 2.02.2015).
- [www 8] <http://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/kon1.htm> (dostęp: 10.08.2015).

UNEMPLOYMENT AND THE DECISION TO ENTER INTO MARRIAGE

Summary: The decision to enter into marriage is one of crucial events in the life cycle of the individual. The difficult situation on the local labour market in Poland influences to the decision of marriage, but it isn't significant in any case of the unemployment.

Keywords: labour market, marriage, strategy of surviving.